

— Jasper de Groot (Parenco Hout BV), Nick Warmelink & Jasprina Kremers (beiden Commissie Natuurlijke Verjonging (KNBV))

Op vrijdag 25 november organiseerde de Commissie Natuurlijke Verjonging een excursie met als missie: kennismaken met het vak van houtinkoper én het leren herkennen van houtsortimenten.

> Op deze dag begeleidde excursieleider Jasper de Groot (houtinkoper bij Parenco Hout BV) het gezelschap door diverse opstanden in de bossen rond Rozendaal, gelegen op de zuidrand van het Veluws-massief. De bossen zijn bij de gemeente Rheden in beheer en de verkoop van het hout wordt verzorgd door Bosgroep Midden Nederland. Het gebied is zeer reliëfrijk en bestaat voornamelijk uit arme zandgronden. Hierdoor is het gebied zeer erosiegevoelig. Door zorgvuldig beheer en gerichte inzet van machines wordt erosie zoveel mogelijk voorkomen.

Met veel zorg selecteert de beheerder welke bomen mogen worden omgezaagd. Naast dit bleswerk is de beheerder óók verantwoordelijk voor het in detail uitwerken van de blesgegevens voor de houtinkoper en de (door de houtinkoper ingehuurd) bosaannemer. Maar hoe gaat het nu verder als de keuze voor de te vellen bomen eenmaal is gemaakt en de blessen op de bomen zijn aangebracht?

Van beheerder naar exploitant

In de bezochte opstanden was Parenco Hout BV de opkoper partij. Vaak krijgen meerdere partijen de mogelijkheid om het hout te kopen. De set aan criteria waarop de beheerder zijn afnemer kiest is veelal breder dan de prijs alleen. Hoewel het leveren van een zorgvuldige aanpak wellicht gepaard gaat met een wat lagere prijs (door hogere kosten voor arbeidsintensievere exploitatie) wordt er wel op een andere manier winst geboekt doordat schade in de vorm van bijvoorbeeld bodemverdichting door machines of schade aan overblijvende bomen wordt voorkomen. Voorafgaand aan de verkoop loopt de houtinkoper op uitnodiging van de beheerder door het bos en maakt hij een inschatting van de kwaliteit van het te oogsten hout. De beheerder zal in zijn of haar uitnodiging de bijzonderheden van de gebleste opstanden benoemen. Bijvoorbeeld aanwezige flora- en fauna-elementen of specifieke wensen voor de exploitatie. Door deze bijzondere voorwaarden mee te nemen in de calculatie van de kosten voor het uitvoeren van de werkzaamheden kan de houtinkoper tot een goed onderbouwde

De kunst van het sorteren

prijs voor de aanbesteding komen. Wanneer dit proces is afgesloten en de koop is gesloten, dan kan de houtinkoper samen met een bosaannemer overgaan tot de daadwerkelijke velling.

Sortimenten

Met een eindeloze variatie in dichtheid, dikte, kleur, kwaliteit en vorm is hout een divers product. Door de grote verscheidenheid in eigenschappen leent hout zich als grondstof voor vele toepassingen. In de stam van één enkele boom zijn verschillende kwaliteitstypen hout te vinden, die ieder voor specifieke doeleinden kunnen worden gebruikt. Deze verschillende kwaliteitstypen worden sortimenten genoemd. Wanneer een houtinkoper door een opstand loopt 'leest' hij of zij de sortimenten in de gebleste bomen en wordt een inschatting gemaakt van de te exploiteren opstand in zijn geheel. Dit proces wordt ook wel het uitsorteren genoemd. Hierbij kijkt de houtinkoper naar de rechtheid en vitaliteit van de stam. Een kaarsrecht, takvrij stamdeel heeft een hoge kwaliteit en kan als een sortiment van hoge kwaliteit verkocht worden. Als een stam van onderen recht is maar later gaat kronkelen kan de stam in twee delen worden gesplitst, waarbij het rechte deel als hogere kwaliteit wordt verkocht dan het kronkelende deel. Ook kijkt de houtinkoper naar of er bijvoorbeeld zwammen of schimmels op de stam zitten en of er scheuren in de bast aanwezig zijn. Dit zijn indicatoren dat de vitaliteit van de boom slechter is, waardoor ook het hout van mindere kwaliteit kan zijn. Een houtinkoper kan immers aan een staande boom niet zien of bijvoorbeeld de kern van de stam verrot is. "Het risico van het vak" zou men kunnen zeggen. Door kritisch naar de uiterlijke vitaliteitskenmerken van de boom te kijken kan hiervoor een verwachting worden opgemaakt en kan hier bij het uitsorteren rekening mee worden gehouden. Enkele voorbeelden van sortimenten zijn fineerhout, zaaghout, profielhout, OSB (Oriented Strand Board), vezelhout en biomassa. Fineerhout is hout van de hoogste kwaliteit, het wordt voornamelijk gebruikt voor interieurtoepassingen. Zaaghout is ook kwalitatief hoogwaardig hout. Dit zijn rechte

foto A. Visser

stammen waaruit bijvoorbeeld balken en palen voor constructie worden gehaald. Profielhout wordt gebruikt voor bijvoorbeeld emballage, planken en als kisthout. OSB en vezelhout worden uit kromme stukken stam gehaald, die vervolgens tot chips of vezels worden verwerkt. Vezelhout wordt gebruikt voor de papierindustrie en plaatindustrie (bijvoorbeeld voor spaanplaat). Biomassa wordt onder andere gebruikt voor energieopwekking en wordt voornamelijk gehaald uit tak- en tophout (soms wordt ook vezelhout gebruikt als biomassa).

Elk deel van de boom wordt zo optimaal mogelijk benut. Het kwalitatief meest hoogwaardige onderdeel van de boom bevindt zich onderin, vooral bij naaldhoutsoorten zoals douglas (*Pseudotsuga menziesii*) en lariks (*Larix spec.*). De boom heeft hier vaak een rechte en takvrije stam waarvan prachtige balken en planken kunnen worden gezaagd.

De eigenschappen van het hout zijn voor iedere boomsoort anders. Dit is van invloed op de oogstbare sortimenten. Waar het hoge soortelijke gewicht en de rechte stamgroei van de douglas resulteert in mooi zaaghout, worden snelgroeiende soorten als populier (*Populus spec.*) vaak gebruikt in de verwerking tot papier. Naast kennis over de kwaliteiten van verschillende boom- en houtsoorten moet de houtinkoper ook op de hoogte zijn van de houtmarkt, sortimentseisen van iedere afnemer en het bijbehorende productieproces. Voor de houtinkoper is het de kunst om in elke

stam de meest optimale sortimenten te herkennen en zo te laten zagen dat het geschikt is voor de specifieke eisen van de klant of afnemer.

Kwaliteit en prijs

Hoe hoogwaardiger de toepassingen, hoe hoger de kwaliteitseisen die aan het hout worden gesteld. Hierbij spelen criteria als rechtheid van de stam, afwezigheid van knoesten en gelijkmatigheid van de jaarringen een belangrijke rol. Omdat kwaliteitshout, vooral fineerhout, relatief schaars is en (in eerste instantie) wordt toegepast in hoogwaardige producten met een lange levensduur, wordt hier in de regel ook meer voor betaald.

Als een kwalitatief zeer hoogwaardige stam met fineerpotentie zich in de opstand bevindt wordt deze vaak gewoon met de bulk mee verkocht. Het kan voor de beheerder echter financieel interessant zijn om deze specifieke stam zelf te oogsten, zonder tussenkomst van de houtinkoper, en ter veiling aan te bieden op de Nederlandse Rondhoutveiling.

De meeste bosbeheerders sturen in hun beheer vooral op het produceren van hoogwaardig zaaghout met bijbehorende hogere opbrengsten. Er zijn echter recente ontwikkelingen die hier wellicht verandering in kunnen brengen. Momenteel wordt er bijvoorbeeld kwalitatief hoogwaardig hout geschaafd tot houtkrullen om toe te passen als bodembedekker in paardenstallen. Zonde van de gemaakte investeringen, zouden veel beheerders zeggen. Aan de andere kant zijn er ook veel beheerders die zich makkelijker neerleggen bij een veranderende bestemming van hun hout. In theorie zouden deze marktontwikkelingen en trends in houtgebruik van invloed kunnen zijn op hoe bossen worden beheerd. De vraag is of beheerders in deze verandering kunnen sturen, en of zij dit überhaupt zouden (moeten) willen.

De hoogste bieder

Het lijkt voor de hand liggend dat de beheerder denkt: ik moet de houthandelaar hebben die mij de beste prijs biedt. Er moet immers geld worden verdiend om het bos te kunnen blijven beheren. Hier kunnen, en moeten, echter kanttekeningen bij worden geplaatst. Een inkoper die een hoge prijs biedt heeft namelijk kleine marges. Dit kan er voor zorgen dat deze inkoper minder tijd en ruimte heeft om zich aan te passen aan de wensen van de beheerder, en de specifieke omstandigheden van de exploitatie. De beheerder heeft de meeste baat bij een partner die het bos zo behandelt als zijn eigen achtertuin. Die aandacht besteedt aan bescherming van de bodem door de inzet van het juiste materieel, schade aan de blijvende opstand minimaliseert en overlast voor de recreant probeert te voorkomen. Natuurlijk is het belangrijk om een marktconforme prijs te krijgen, maar waarschijnlijk is de beheerder beter af met een aannemer die iets meer financiële ruimte heeft om de exploitatie voor elke partij tot een goed einde te brengen. Denk daarom goed na over degene die in uw achtertuin bezig is, stel de juiste eisen aan de exploitatie en kies niet ondoordacht altijd voor de hoogste prijs.<

Pro Silva voorjaarsexcursie

10, 11 en 12 mei 2017

Thema: Essentaksterfte: hoe kunnen we met Pro Silva beheer werken aan weerbare bossen?

De essentaksterfte ruikt op in Nederland. Met name in monocultures met es kan de essentaksterfte voor een grote kaalslag zorgen. Dit maakt eens te meer duidelijk dat het van belang is om te werken aan diversiteit in bossen, zodat effecten van calamiteiten beter kunnen worden opgevangen. Tijdens de voorjaarsexcursie willen we kijken hoe we vanuit Pro Silva principes kunnen werken aan weerbare bossen. Zijn er in de huidige essenopstanden aanknopingspunten om te werken aan meer diversiteit? Welke soorten horen daarbij? De voorjaarsexcursie zal plaatsvinden in het Kuinderbos (Noord-Oost Polder).

Meer informatie: prosilva@knbv.nl

Excursie commissie buitenland naar Denemarken

Van woensdag 7 t/m zaterdag 10 juni 2017 organiseert de commissie Buitenland van de KNBV een excursie naar Denemarken en Schleswig-Holstein. Tijdens de excursie zal onder andere aandacht worden besteed aan bosverjonging na diverse stormen, het beheer van beukenbossen op zandgronden en bosbemesting. Ook het omvormen van essenopstanden die zijn aangetast door essentaksterfte komt aan bod. In Schleswig-Holstein gaat de excursie in op experimenten met diverse boomsoorten in het kader van klimaatbestendigheid. De excursies worden verzorgd door het Danish Nature Agency, beheer- en adviesbureau HedeDenmark en een private bosbeheerder. Het vertrek vindt plaats op woensdag 7 juni, station Apeldoorn. Aanmelden kan tot en met donderdag 4 mei. Meer informatie www.knbv.nl.

Symposium biomassa in de beheerpraktijk

Op woensdag 29 maart organiseert de commissie natuurlijke verjonging een symposium over biomassa in de beheerpraktijk. Vanuit de maatschappelijke aandacht voor duurzaamheid en klimaatverandering is er veel interesse in de productie en oogst van biomassa als groene en hernieuwbare brand- en grondstof. Tijdens dit symposium zullen twee sprekers van terreinbeherende organisaties (o.a. Harry Hekhuis, Staatsbosbeheer) vertellen hoe zij in het dagelijks beheer omgaan met deze toegenomen vraag naar biomassa. Aanvullend zal Martijn Boosten (Probos) spreken over recente kennisontwikkelingen op het gebied van biomassa én zal er samen met de aanwezigen worden gereflecteerd op de beheerstrategieën van de terreinbeherende organisaties. Deelname is kosteloos, aanmelding verplicht via natuurlijkeverjonging@knbv.nl. Het symposium gericht op jonge bos en natuurbeheerders. Iedereen is welkom, maar jongeren hebben voorrang. Locatie: Wageningen Universiteit (gebouw 101 'Gaija', zaal I), start; 18:45.

Oud en nieuw

Ik heb het geluk dat ik regelmatig met collega-bosbouwers het veld in mag om na te denken over bosbeheer. Vaak zijn het ervaren bosvrienden en soms bevlogen nieuwe bosvrienden. Binnen willekeurig bos kan urenlang worden gediscussieerd en kunnen talloze ervaringen worden uitgewisseld. Iedere keer leer ik weer wat bij of kom ik tot nieuwe inzichten. Als bosbouwer ben je nooit uitgeleerd.

De laatste jaren gaat het regelmatig over veranderingen in de boomsoortensamenstelling. De een houdt vast aan natuurlijke verjonging van grove den in menging met berk en eik, de ander kiest voor het inbrengen van bijvoorbeeld douglas als broodboom. Steeds vaker kiezen beheerders voor (althans praten over) bodemverbeterende soorten zoals linde en esdoorn. Gelet op de vaak arme gronden die ik beheer herken ik me het meest in de eerste twee. Langzaamaan begin ik echter te wennen aan het idee dat er in het belang van de bodem- en dus bosontwikkeling onorthodoxe keuzes gemaakt moeten worden. Wellicht moet ook ik soorten van rijke bodems gaan inbrengen op ogenschijnlijk arme grond. Mijn PNV-denken moet overboord teneinde deze soorten als nieuwe vrienden te kunnen omarmen.

Ondertussen probeer ik tijdens discussies aandacht te vragen voor een oude vriend van me. Het is een succesvolle soort die volledig in de vergetelheid dreigt te raken: de Corsicaanse den. Wie plant die nog tegenwoordig? Ik zo af en toe, maar (goed) plantsoen van deze soort vinden, is een hele opgave. Raar eigenlijk, de rechte stam, fijne betakking, goede prijs en de bijgroei die ruim anderhalf keer hoger is dan die van grove den zijn goede argumenten om de soort een serieuze rol te laten spelen binnen verjonging. Plant ook weer eens wat Cors zou ik zeggen!

Erik van der Staak

